

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1942-XX--43-XXI

DRAMA

10

LJUBA PRENNER:

VELIKI MOŽ

Lit 2.—

GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1942-XX. / 43-XXI. DRAMA Štev. 10

LJUBA PRENNER:
VELIKI MOŽ

PREMIERA 20. JANUARJA 1943-XXI

Makso Šnuderl:

Ljuba Prenner

Slovenska književnost je bila toga, nepristopna trdnjava, branil pa jo je trop ljudi, ki so se bali za svojo slavo ali za svoje prvenstvo ali za svojo oblast nad njo ali pa na vse zadnje za koristi, katero jim je donášala književnost. Od zunaj so jo bombardirali mladi talenti, toda branilci so jih obmetavali z odklanjanjem, ostraševanjem, z omalovaževanjem, s kritiko, a njih dela neprečitana zaklepali v svoje predale. Če je kaka bomba branilca zadela prav na glavo, je bil velik uspeh že neizpolnjena obljuba. Le če se je komu posrečilo, dobiti zvezo ali skrivno pot, se je mogel vtihotapiti v trdnjavo. Načelo kritike pa je bilo: trgati in ubijati. Nihče ni odprl vrat ali ugladil poti.

In zoper to je naperjena ost komedije Ljube Prennerjeve: »Veliki mož«. — — —

Rojena je bila (1906) in prebila je večji del svojega življenja v majhnem mestecu na periferiji, revna vse življenje kot cerkvena miš. S svojo bistro glavo je napravila štiri gimnazijske razrede v Celju, potem pa je morala za kruhom in služila kot strojepiska v odvetniški pisarni. A čutila je, da to ne more ostati njen poklic, da ima o svetu, ki ga je zdaj bistro spoznavala okoli sebe, vendarle marsikaj povedati. Zato je nekoč pobrala svoj kovčeg in par sto

LJUBA PRENNER

prihranjenih kovačev ter jo ubrala v mesto. Tam sicer ni nikogar poznala, a zanašala se je, da je tam mnogo ljudi in da se bo že kako znašla med njimi. In je služila za uradnico, za bolniško sestro in kdo ve, zakaj še vse, pri tem pa privatno dovršila peti in šesti razred gimnazije. Z njo je bila železna volja in neutrudljiva vztrajnost, trdna vera, da mora uspeti. Vrnila se je domov, ker ni zmogla šolskih taks, pri izpitih za sledeča dva razreda menda v Celju, je padla, pozneje pa jih je v Ljubljani le odpravila, oba v enem letu privtno, in z njima maturo. Med tem je seveda jedla grenki kruh pomanjkanja, saj ji od doma niso mogli ničesar dajati, iskala službe, se potikala okrog itd., tako pač, kakor vemo, da je takrat životaril velik del našega najmlajšega izobraženstva. Vpisala se je na pravno fakulteto. Kakšen je bil spet ta študij! Uradnica nekje pri katastrski upravi, inštruktorica itd., več lačna ko sita, brez gmotnih sredstev, a s svojo voljo, vztrajnostjo in vero! Kolikokrat je seveda morala ob takim življenju pasti pri državnih izpitih? Najbrže pri vsakem. 90 odstotkov moških bi bilo na njenem mestu omagalo in vse opustilo. Ne ona! Dolgo so jo davili izpiti, naposled jih je zaporedoma vse podavila. Sledilo je brezplačno leto sodne pripravnice, ko je svoj okraj osrečevala z odloki o kmečki zaščiti. Dolgoletna služba kot odvetniška pripravnica, ko je ves dan iz pravnih kovala svojemu šefu rumenjake, sama pa (ona bi rekla:) crkavala od pomanjkanja. Zvečer pa je kljub temu s prijatelji praznila bokale, zakaj pri vsem tem pasjem življenju je ohranila svojo železno voljo, svoj humor, družabnost, radovednost in kritiko. Poslednja leta se ji je obrnilo na bolje, ko je prišla v službo v Ljubljano. Danes je doktorica prava in ni še mesec dni, odkar je odvetnica. Poslednji, odvetniški izpit na je opravila gladko.

V svojem majhnem mestecu je njen opazovalni dar našel hvalne motive. Tam se vsi poznajo, tudi po žepih in po loncih, ona jim je videla tudi pod kožo. Vse jih je imela (po njeno:) pregruntane. Saj je bila med njimi najbolj družabno bitje, v vseh družbah, društvih, omizjih, prireditvah in podobnih rodoljubih in koristnih stvareh. Poznala je, da je mnogokaj ponarejena resnica, da se za čednostjo krije greh, za odkritostjo zahrbtnost, za ljubeznivo intriga. Ona pa ni povescila rok in napisala lirike ali tragedije. Sme-

jala se je vsemu temu, saj je v jedru verovala, da je za vsemi temi nečednostmi vendar le zdravje. Opisovala je te svoje ljudi, smešila njih prizadevanje, miselnost in zlaganost, in postala najostrejši ženski kritik naših majhnih življenjskih razmer. S prvim poskusom je uspela. Leta 1929. ji je založba »Belo-modra knjiga« objavila povest: »Trojica«, ki kaže že vse tipične lastnosti pisateljice kot ostre opazovalke, dobre risalke značajev, družabne kritice. Toda

VLADIMIR SKRBINSEK

odslej! Kako je obmetavala založbe in uredništva s svojimi deli! Vse zastonj. 90 odstotkov moških bi bilo omagalo, ne ona! Kakor na svoji življenjski poti, tako tudi tu ni popustila. Rinila je dalje, in posrečilo se ji je zdaj pa zdaj. Leta 1930. je »Jutro« objavilo »Pohorsko vigrad«, v »Ženskem svetu« je izhajal 1936—1938 njen veliki roman »Mejniki«. Prihodnja knjiga je bila »Življenje za hrbotom« in leta 1939. »Neznani storilec«. »Hram« hrani že sprejet roman »Bruc«. Navkljub vsemu je uspela.

V svojih delih opisuje zlasti naše življenje na deželi. Besed ne izbira, izrazov ne preklada. Zabrusi jo tako kakršna se situaciji najbolj prileže, in je večasih kar hudo odkritosrčna. Iz njenih del

bi lahko izbral vrsto obrazov in jih porazdelil na njene živeče znance — tudi iz te komedije! A za vso njeno neizprosno iskrenostjo in kritično šibo se skriva etično jedro, gorka ljubezen do vseh naših ljudi. Marsikaj je pobrala na poti svojega življenja in upodobila v svojih spisih, zato nadih resničnosti na njenih delih, ki jim narejenosti ali prisiljenosti ni mogoče očitati. Brez dvoma je Prennerjeva čisto samosvoja s svojim izrazom, slogom in načinom oblikovanja, tujega vpliva ni očitati. Pa se bo še unesla, vihrovost in hlastnost bosta upadli — kakor sta zdaj odpadla tudi iz njenega življenja.

Zdaj je na vrsti uprizoritev njene prve komedije. Ne vem, ali se je tudi ona borila s trdnjavo-gledališčem. Ali je ta komedija tudi kaj poležala po predalih veljavnih mož. Diskretna je in nič ne pove. A četudi bi bila, saj bi bilo vse zastoj! Ob njeni žilavi vztrajnosti in železni volji bi bila vendarle spravila svojo komedijo na oder! Ona nikoli ne bo napisala tragedije, kakor ne lirične pesmi. Bi ne bila Prennerjeva, če bi vse, kar pride iz njenega peresa, ne bilo kritično opazovanje, posmehljivo, a dobrohotno ugotavljanje naše slabosti in bóli. Zato pa, ker komedija tako ustreza njenemu bistvu, jo je kar na prvi met pogodila. »Veliki mož« ustreza vsebinsko in jezikovno komediji, slovenski komediji. Obravnava vseobče, uvodoma naznačeno slovensko zlo, manijo, ki je preraščala naše kolektivno življenje. Ob primeru v tujini priznanega literata biča naše književne prilike, kar velja splošno za našo zaverovanost v vse tuje. Dejanje samo je zagrabila v bistvenem jedru in ga izvedla neprisiljeno in življenjsko resnično. Če tudi je uporabila situacijsko komiko in šaliiv dialog, je nosilec satire v dejanju samem pokazano jedro, ki ga dialog in situacija samo podpirata. Iz dela jasno odseva etično jedro, ljubezen do domačega, poziv, da si priznamo tudi to, kar smo in kar zmoremo. Tako »Veliki mož« ustreza vsem kriterijem komedije. Tehnično je igra zgrajena za prvenca presenetljivo posrečeno, gotovo so korekture režiserja M. Skrbinška k temu še pripomogle. Kako je zvrtničila vrhunce situacije na konce, kako spretno je zlasti v tretjem dejanju zadrževala rešitev in kako neprisiljeno je razvrstila odrsko dogajanje in nastope oseb po odru!

Na koncu takega dela, ki je vrhu tega še v rokah izkušenega režiserja in dobrih igralcev, ne more ostati drugega kakor — uspeh.

Tako bo menda ta igra doslej njeno najboljšo delo. In če bi se Prennerjevi zdelo vredno, da doseže med pisateljicami prvenstvo, — opustite vsi, ki ste prizadeti, sleherni odpor! S to žilavostjo, s to voljo in s tem talentom bo izsilila tudi to.

Fr. L.:

Moj dobrotnik

Večkrat se človek spomni stvari, o katerih je mislil, da jih je že davno pozabil. Vesel jih je kot starega znanca, kot dobrega kruha, vesel kot pristnega vina.

Toda ta stari znanec, ta dobri kruh in to pristno vino niso vedno taki kot žive v našem spominu. Takrat, ko smo jih še uživali, so se nam zdeli prav imenitni, toda čas izleči vsako rano in spomin ostane, razum ti pa šele pozneje posveti in ti jasno osvetli stvari tako, da se ti pokažejo take, kakršne so v resnici.

Zadnjič, nekoč pred leti, sem se seznanil s prav prijetnim gospodom. Bil je nekoliko starejši kot jaz, resen in miren, toda ne filister. Znal je držati v roki kozarec, polnega bolj vesel kot praznega. Ta njegova navada, očitno podedovana, naju je kmalu združila in pri nobeni debati, bodisi gospodarski ali družinski, si nisva prišla navskriž. Toda že stara resnica je, da si pravi pivci, posebno če so se znašli pri kupici dobrega vina, ostanejo trajni prijatelji, posebno, če imajo vsaj toliko pod palcem, da vsak zase sam plačuje, četudi s težavo. Pri naju dveh je že bilo tako. Vsi poklici pa niso enaki in vsi pivci ne plačujejo točno. Zame velja ta bridka resnica po obeh straneh. Tajiti ne pomaga nič, posebno že zato ne, ker imajo upnike povsod dobro zapisane. »Dobro« pomeni v takem primeru »slabo«.

*

Napočil je veseli, dolgo pričakovani dan, prvi dan gledaliških počitnic. To je zame tisti dan, morda edini v sezoni, ko zjutraj tako rano vstanem kot bi šel orat. Dan poprej se mi to ni moglo posrečiti. Pravijo, da tudi šolarji ne morejo spati na ta blaženi dan.